

Peltola, M. (2022). Toimijuuden dynamiikka ja limittyvät osallisuudet etäarjen kudelmassa. *Psykologia* 57(5–6), s. 427–432.

LECTIO PRAECURSORIA

Toimijuuden dynamiikka ja limittyvät osallisuudet etäarjen kudelmassa

Maria Peltola

Kuvittele hetki kulkevasi pienen lapsen kanssa liukkaalla jäätiköllä. Kuinka tiukasti pidät kiinni? Tuetko niin tiukasti, että lapsen kengät hädin tuskin koskevat maahan, vai hidastatko vauhtia ja tuet vain tarpeen mukaan, niin, että pieni keho voi harjoitella pystyssä pysymistä ja kenties kaatumistakin. Tai ehkä katsot mieluummin kokonaan toiseen suuntaan.

Liian niukka liikkumatila rajaa lapsen mahdollisuuksia oppia ja kehittyä. Kun taas liian laaja tila, tässä tapauksessa vaikkapa se, ettei aikuinen edes ole lähettyvillä, voi luoda turvattomuutta tai vaaratilanteita. Kehitystä ja oppimista ei voi pakottaa, vaan toimijuudelle on jätävä tilaa (Valsiner, 1987; El’konin, 2001). Tilaa yrittää itse, olla, ajatella, hengittää, tehdä päätöksiä, keskittyä, opetella uutta ja niin edelleen. Oppiminen, kehitys ja toimijuus kuuluvat myös aikuisen elämään. Millaisia tiloja niille jää monimutkaisessa ja usein täydessäkin arjessa?

Väitöstutkimus tarkastelee tilan ja struktuurin suhdetta ja toimijuuden dynamiikkaa kahdessa aikuisuuden oppimisympäristössä: kasvatusalan monialaisessa yhteistyössä ja teknologiavälitteisessä etäopiskelussa. Ensimmäinen osatutkimus keskittyy koulun ammattilaisten huolipuheeseen ja osallisuuksien rajapintoihin. Toinen osatutkimus tarkastelee etäopiskelijoiden toimijuutta pohjoisessa, ja kolmannessa keskiössä on kehityksen dynamiikka etäopiskelun arjessa. Kaikissa osatutkimuksissa on keskeistä ihmisen osallisuus ajankohtaisilla elämisen näyttämöillä.

Tilat ja struktuurit arjen kudelmassa

Tutkimuksen otsikossa kangas ja kudelman (*fabric*) kuvaavat arkielämän monisäikeisyyttä ja monikerroksisuutta, sitä, miten elämän eri osat risteilevät limittäin ja lomittain, tiiviimmin tai väljemmin. Arkielämän kudelman -ilmaisu viittaa myös käsitteisiin *fabrics of everyday living* ja *conduct of everyday life* (Dreier, 1999,

2011; Holzkamp, 2016; Højholt & Schraube, 2016) sekä perusteluja tarkastelemaan analyysimenetelmään nimeltään *fabric of grounds* (FOG) (Holzkamp, 2016; Suorsa, 2014).

Arjen kudelman voi olla tiheä. Arki ruuhkaista ja täyttä. Tai kudelman voi olla huokoinen, väljä tai hauras. Sana *strukturi* sekä väitöskirjan otsikossa että tutkimuksessa muualla viittaa sekä kudelman strukturiin, että erilaisiin arkea strukturoiviin rakenteisiin, kuten rytmeihin, rutiineihin ja vaatimuksiin (Højholt & Schraube, 2016). Arjen kudelmassa vuorottelevat siis avoimet tilat ja niitä rajaavat struktuurit. Vaikka jossakin tilanteessa liikkumatilaa ja vapautta olisi paljon, ja tilaa rajaavia struktoureja hädin tuskin ollenkaan, on silläkin tilanteella oma materiaallinen ympäristönsä, on vaikkapa seinät tai luontokappaleita ympärillä. Avoin tila ei ole suinkaan reikiä ryijyssä, vaan ehkä tasaisempi kohta erilaisten tihentymien välissä. Ihminen kun on aina jossakin paikassa, ja paikalla ja olemisella, ihmisen osallisuudella, on historiansa ja merkitysverkostonsa (Holzkamp, 2016; 2013).

Osallisuus elämisen näyttämöillä

Arkielämää jäsentävä subjektitieteen käsitteistö kuvaa, että ihmisen arki muodostuu osallisuuksista tietyillä ajankohtaisilla elämisen näyttämöillä ja liikkumisesta näiden näyttämöiden välillä (Dreier, 1999, 2011; Holzkamp, 2016; Suorsa, 2014). Näyttämöitä ovat esimerkiksi koti, työpaikka, opiskelupaikka, harrastusryhmä ja niin edelleen. Kukin osallisuus pitää sisällään omat arkirytmensä, ehkä velvollisuuksia, arvoja, arvostuksia, millä tavalla elämän niissä tietyissä ympyröissä kuuluisi sujua, miten kuuluu toimia, mitä tavoittelen tai mikä on oma roolini siinä, miten asiat tapahtuvat, eli millä tavalla olen osallinen.

Voisi ehkä helposti ajatella, että kun tutkimuksessa poistamme kuvasta tuon monimutkaisen ympäristön ja kontekstin, on helpompi tutkia jäljelle jäävää yksilöllistä ihmistä persoonallisine ominaisuuksineen ja oppimisen strategioineen, tai jotakin tiettyä psykologista ilmiötä. Tämä tutkimus rakentuu kuitenkin käsitykselle, että ihmisen yksilöllisyys ja ainutlaatuisuus on juuri niissä moninaisissa arkielämän säikeissä ja risteilevissä suhteissa (Busch-Jensen & Schraube, 2019; Holzkamp, 2013; Vygotsky, 1994). Kenenkään arjen kudelman ei ole täysin samanlainen kuin jonkun toisen, ja kukin katsoo myös yhteistä tilannetta juuri siitä omasta standpointistaan käsin. *Standpoint* kääntyy suomeksi lähinnä näkökulmaksi. Eikä siis esimerkiksi ”paikaksi, jossa seison”. Suomenkielisen vastineen kehollinen ulottuvuus

on siis vähän heikompi. Toisen ihmisen näkökulman, sen standpointin, tavoittaminen on vaikeaa. Jos yrität seisoa juuri siinä samassa kohdassa kuin joku toinen, huomaat, että se on aika haastavaa.

Monet arjen rytmit, rakenteet ja osallisuudet ovat kerrostuneet niin pitkän ajan kuluessa, että niiden historiaa ja liikettä tai kokonaiskuvaa voi olla vaikea välittömästi itse hahmottaa (Schraube & Højholt, 2019; Suorsa, 2014). Etenkin kun huomiomme kohdistuu joka päivä lähinnä kyseisen päivän käytännön toimintoihin ja suoritettaviin askareisiin. Tässä tutkimuksessa ensisijainen menetelmä onkin ollut arkielämän ja siinä esiin tulevien toimintaperusteiden tutkiminen yhdessä (Busch-Jensen & Schraube, 2019; Dreier, 1999). Arjen kuvaukset paljastavat esimerkiksi, millaiset asiat näyttäytyvät mahdollisina tai mahdottomina ja millä perusteella.

Toimintaperusteisiin ja niihin liittyviin ristiriitoihin törmäämme arjessa silloin, kun vaikkapa ihmettelemme puolison, kollegan tai ystävän valintoja. Miksi toinen ajattelee jonkin asian olevan mahdollista tai mahdotonta? Millaisina mahdollisuuksina tai rajoituksina samatkin olosuhteet näyttäytyvät eri ihmisille? Samalla eteen tulee myös oppimisen haaste, kun omat tiedot ja osaaminen eivät riitäkään toisen näkökulman ymmärtämiseen.

Toimijuus ihmisen perustarpeena

Väitöskirjan yhteenveto-osa, se varsinainen kirja, hahmottelee toimijuuden kokonaisuutta, toimijuudelle muotoutuvan tilan edellytyksiä arjessa. Toimijuus on ihmisen perustarve ja tarkoittaa kykyä ja pyrkimystä hallita oman elämän olosuhteita ja laajentaa omia toimintamahdollisuuksia. Esimerkiksi pienen lapsen toimintamahdollisuudet laajenevat, kun kieli ja liikkuminen kehittyvät. Toimijuutta ei ole vain se, että lapsi oppii kehityksen tuloksena toimimaan odotusten mukaan, olemaan sopivan aktiivinen, sopivan näkyvä ja kuuluva, mutta ei liian. Toimijuutta on myös se, kun pieni lapsi sanoo *ei* tai nuori istuu kädet puuskassa ja kieltäytyy vastaamasta kysymykseen. Toimijuutta on siinäkin, kun koululaiset sunnistavat liikuntatunnilla kauppaan, vaikka opettaja on sen erikseen kieltänyt, tai siinä kun pandemiauutisten myötä marketin vessapaperihyllyt tyhjenevät. Tai kun 24-tuntista työvuoroa ympärivuoden tekevä perheen äiti, käyttää viimeiset voimansa leipomiseen ja kodin sisustamiseen. Ihmisen perustarve on siis pyrkiä eritavoin vaikuttamaan johonkin, tekemään jotain, hallitsemaan *edes* jotain.

Ihmisen historiassa tai yksittäisen ihmisen elämän eri vaiheissa toimijuus voi tarkoittaa monenlaisia asioita. Metsästäjä-keräilijä-ihmisestä on kehittynyt kuluttaja, joka *metsästääkin* tarjouksia tai *keräilee* elämyksiä tai etsii juuri sitä oikeanlaista tuotetta verkkokauppojen viidakosta. Ihminen rakentaa ja muokkaa omaa elinympäristöään, myös sellaisiin suuntiin, jotka ovat vahingollisia itselle, muille ihmisille tai ympäristölle.

Olosuhteiden ylläpitäminen ja muuttaminen

Tämän tutkimuksen toimijuusnäkökulmassa keskeistä on toimijuuden vastavoimat, *olosuhteiden ylläpitäminen ja muuttaminen* (mm. Holzkamp, 2013). Koulutuksen ja työelämän näkökulmasta on usein kiinnostavaa se, kuinka ihminen tehokkaimmin kykenisi muuttamaan, sopeutumaan muuttuviin olosuhteisiin, kehittymään ja oppimaan. Äkkiseltään voisi ajatella, ettei ole niinkään kiinnostavaa keskittyä siihen toiseen puoleen, olosuhteiden ylläpitämiseen ja säilyttämiseen. Ylläpitäminen on kuitenkin tärkeää juuri muutosten ja kehityksen näkökulmasta. Ihminen ylläpitää arjessaan paljon monenlaista, kuten arjen rutiineja ja tärkeitä ihmissuhteita. Ylläpitäminen, kuten tutut rutiinit, luovat resursseja ja riittävää turvallisuutta uuden oppimiselle ja muutoksille. Toisaalta muutoksia on vietävä eteenpäin niin, että onnistuu samalla ylläpitämään esimerkiksi tärkeitä ihmissuhteita tai työpaikan ilmapiiriä.

Toisinaan tuttujen rutiinien ylläpitämistä voi olla arjessa niin runsaasti, ettei uusille askelille ja muutoksille jää juurikaan mahdollisuuksia. Esimerkiksi etäopiskelija jatkaa opinnoista huolimatta työssäkäyntiä kuten ennenkin ja säilyttää ennallaan kodin tai vapaa-ajan roolit, vastuut ja rutiinit. Myös yhteisöt, instituutiot ja laajempi yhteiskunta voivat ylläpitää rakenteita ja järjestelmiä, jotka vaikeuttavat toivottujen muutosten toteutumista.

Uuden oppiminen ja muutokset eivät aina tunnu mukavilta. Oman osaamisen ja tietämisen ääri rajoilla voi olla jopa ahdistavaa: On helpompaa jäädä tuttuun ja turvalliseen. Aina jäämistä tai uusien askelten ottamista ei voi itse päättää. Kriisi tai sairaus voi pakottaa hahmottamaan elämää uudella tavalla ja oppimaan uutta, muuttamaan kuvaa itsestä, muista ja maailmasta. Yhden elämän osa-alueen mullistuessa, jatkuvuutta ja pysyvyyttä tulisi löytyä muilta elämän osa-alueilta. Kuvittele, että vedät yhtä lankaa kudelmassa, mitä tapahtuu? Kudelma ympärillä taipuu rypyille ja laineille. Tai jos vedät langan pois kokonaan, muut osat asettuvat

paikoilleen kannattelemaan kokonaisuutta, ja ehkä täyttävät tyhjän kohdan ennemmin tai myöhemmin.

Olisiko elämä helpompaa, jos oppisi vähemmän. Ei olisi jatkuvasti siellä oman osaamisen ja tietämisen ääri rajoilla. Luottaisi tuttuun ja turvalliseen ja sulkisi silmät ja korvat kaikelta uudelta. Usein tuskallisiakin oppimisen prosesseja on hyvä jakaa jonkun kanssa, käydä läpi yhdessä. Siksi esimerkiksi vielä yliopistossakin on opiskelijalla ryhmä, johon kuulua.

Kokemus tilasta ja sitä rajaavista struktuureista

Tutkimuksen tuloksissa tila toimijuudelle avautuu ja rajautuu kolmen tason kautta. Ensimmäisen tason muodostavat konkreettiset paikat, olosuhteet ja osallisuudet elämisen näyttämöillä: Millaisia osallisuuksia ihmisen elämässä tällä hetkellä on ja millaisen kokonaisuuden ne muodostavat? Toinen taso syntyy näiden ajankohtaisten elämisen näyttämöiden rutiineista, käytänteistä, toimintatavoista, vuorovaikutuskulttuureista ja siirtymistä elämisen näyttämöiden välillä. Tämä on ehkä parhaiten tunnistettu osa: vuorovaikutuksen käytänteet tai vaikkapa ohjauskeskustelun rakenne luovat kapeampia tai laajempia tiloja toiselle. Etäopiskelijan varsinainen oppimisympäristö on usein koti. Fyysinen paikka kiinnittää opiskelijan kotiin liittyviin merkitysrakenteisiin, kuten siihen, että koti on paikka myös levolle ja vapaa-ajalle tai kotiin liittyy liuta muita merkityksiä, kuten tekemättömiä kotitöitä. Silloin kun teknologia mahdollistaa sen, että voimme olla useammassa paikassa yhtä aikaa, ovat yhteensovitettavana myös noiden paikkojen mukanaan tuomat rutiinit ja vaatimukset. Limittyvät osallisuudet voivat ruuhkauttaa ja tihentää arkea, samalla kun osin teknologian mahdollistama puolittainen läsnäolo tekee joistakin kiinnittymisistä löyhiä tai hauraita.

Kolmannen tason muodostaakin ihmisen kokemus siitä tilasta, joka hänelle tämän kaiken keskellä muotoutuu. Millaisina mahdollisuuksina tai rajoituksina erilaiset olosuhteet ja käytänteet näyttäytyvät? Onko tilaa riittävästi uuden oppimiselle? Vai onko joustoa ja vapautta niin paljon, ettei mistään saa oikein kiinni, uuden oppimisen vaatima turvallisuus on heikko ja kaiken kanssa jää liian yksin. Toimintatilaa rajaavia struktuureja ovat myös monet koetut vaatimukset. Kompleksisessa yhteiskunnassa ja arkielämässä ajankohtaisia ja myös keskenään usein ristiriitaisia vaatimuksia on runsaasti. Sen lisäksi ihminen sovittaa yhteen myös aikaisempia sisäistämiään ajattelun struktuureja, mitä ja miten pitäisi olla, tehdä, omistaa, kuluttaa ja niin

edelleen. Nämä eivät luonnollisestikaan ole vapaita ajasta ja paikasta, historiallisesti muotoutuneista osallisuuksista, vallitsevista diskursseista ja valtasuhteista.

Kokemus ei ole vain jotain pään sisällä olevaa, josta osia tipahtelee ulos, kun avaamme suun. Ihmisen kokemus kietoutuu konkreettisiin ympäristön osiin (mm. Vygotsky, 1994). Siksi kokemus myös muuttuu, kun olosuhteet ympärillä muuttuvat. Arjessa saatamme kuvata, että pää tuulettuu kävelylenkillä tai voimme havaita, että lenkille lähtemisen motivaatio muuttuu ainakin hieman, kun vaihdamme vaatteet ja etsimme oikeat varusteet. Kokemuksen muotoutumisessa siirtymät, tai etäarjessa oikeastaan niiden puute, olivat tässä tutkimuksessa keskeisiä. Kun fyysiset siirtymät yliopiston ja kodin välillä puuttuivat, oli siirtymiä asiasta toiseen rakennettava muulla tavoin. Pöydän siivoaminen tai kalenterin järjestäminen saattoivat toimia aamulla siirtymänä opintojen ääreen. Tiedostojen tallentaminen ja välilehtien sulkeminen auttoivat irrottautumaan opinnoista opiskelupäivän päätteeksi. Opiskelija siis polutti eritavoin kiinnittymistään asiasta toiseen.

Vaikka vapaus ja tila on usein ihannoitua, myös erilaiset struktuurit arjen kudelmassa ovat tärkeitä. Ihminen tarvitsee ryhmiä ja yhteisöjä, joihin kuulua. Tavat, rutiinit ja järjestelmät ylläpitävät arkea ja kannattelevat. Erilaiset struktuurit voivat myös luoda ja ylläpitää avointa tilaa, väljyyttä ja huokoisuutta, esimerkiksi rajattu aika ja paikka jollekin asialle. Tyypillinen kokemus on myös, että ilman struktuureja, tila uhkaa täyttyä.

Jotta yksilö selviytyisi teknologiavälittyneessä ja monia mahdollisuuksia pullistelevassa arjessaan, tarjotaan usein ratkaisuksi yksilöllisten taitojen ja tasapainoilun strategioiden kehittämistä. Koulutusta ja valmennusta tarjotaan saatesanoilla ”olosuhteitasi et voi muuttaa, voit vain muuttaa itseäsi”. Kuitenkin käytännössä se, mitä ihminen tekee hallitakseen elämäänsä, on juuri olosuhteiden muuttamista ja muokkaamista. Vaikka huomio kohdistuu usein hyvin yksilökeskeisiin taitoihin ja kykyihin, ei mikään ihmisen kyky varsinaisesti ole ympäristöstä irrallinen tai rajaudu ihmisen pään sisälle. Toiminta, taidot ja kyvyt kietoutuvat konkreettisiin ympäristön osiin.

Olosuhde ja mahdollisuus

Ympäröivät olosuhteet ovat toimintamahdollisuuksia. Niihin voi tarttua tai olla tarttumatta. Olosuhteet voivat näyttäytyä erilaisina mahdollisuuksina tai rajoituksina,

sillä eri ihmiset liittävätkin olosuhteisiin erilaisia merkityksiä. Jonkun mielestä rikkoutuneen laitteen voi korjata, kun toisen mielestä se joutaa roskiin, koska on mahdollista ostaa uusi kaupasta. Keskeistä on, mitä ihminen siis näkee milloinkin mahdolliseksi ja millä perustella. Onko yliopisto-opinnot mahdollista yhdistää työssäkäyntiin? Voiko esseitä kirjoittaa yöllä, jos päivän tunnit eivät riitä? Keskeytyykö opiskeluilta, kun yllätysvieraat tulevat sisään? Voiko lapsen viedä hoitoon, vaikka itse on opintojen vuoksi kotona? Tarkoittaako etäluento sitä, että voi keskittyä paremmin vai sitä, että voi olla paikalla vain puolittain ja tehdä jotain muuta samalla? Onko kolme iltaa ennen tenttiä paljon vai vähän?

Kun arjen tilanteita katsoo tarkemmin, voi löytää esimerkiksi historiaan, kulttuuriin, arvoihin, arjen rutiineihin ja tapoihin liittyviä kerrostumia. Oma roolinsa on myös paikalla ja ympäröivillä materiaalisilla olosuhteilla. Lähihistorian aikana esimerkiksi auto ja lentokone ovat keskeisesti muuttaneet käsitystämme ajasta ja välimatkasta. Arki on mahdollista aikatauluttaa siitä lähtökohdasta käsin, että arjen siirtymiin voi käyttää autoa. Tällä tavalla auton olemassaolo lähtee määrittämään arjen tottumuksia ja kohta olemme sitä mieltä, ettemme pärjäisi ilman sitä. Vaikka liikkuminen on nopeutunut ja moni askare helpottunut tai jopa automatisoitunut, ei aikaa ole tullut lisää.

Teknologiavälitteinen osallisuus

Jos auto ja lentokone ovat muuttaneet käsitystä ajasta ja etäisyyksistä, moderni teknologia muuttaa käsitystämme osallisuudesta ja läsnäolosta. On mahdollista seurata toisessa maassa asuvan lapsenlapsen leikkiä ja kuunnella kertomusta päivän tapahtumista videopuhelun välityksellä tai osallistua kokoukseen tai konferenssiin ilman, että tarvitsee matkustaa paikanpäälle. Etänä seurattava luento tai väitöstilaisuus on loistava mahdollisuus ylittää aikataulujen, välimatkojen tai terveyden tilan luomia esteitä, ja kokoontua saman asian äärelle.

Etäyhteyksien välityksellä siirtymät paikasta ja asiasta toiseen ovat vielä paljon nopeampia kuin autolla tai lentokoneella. Osallisuudet elämisen näyttämöillä limittyvät tiiviimmin ja osin samanaikaistuvat. Kiinnittymistä yhteen asiaan ei tarvitse katkaista kokonaan, kun voi jo siirtyä puolittain mukaan seuraavaan. Voimme olla kehollisesti läsnä yhdessä paikassa ja teknologian välityksellä kiinnittyneenä yhteen tai useampaan muuhun toimintaan. Teknologia siis mahdollistaa eri elämisen

näyttämöiden sujuvamman yhteensovittamisen ja nopean liikkumisen niiden välillä. Kunhan vain löydämme oikean linkin.

Toisaalta on osallisuuksia, jotka ovat olemassa vain teknologiavälitteisesti: Osallisuus sosiaalisen median varaan rakentuneessa yhteisöissä, keskusteluryhmässä tai vaikka pelimaailmassa ei olisi mahdollista ilman tiettyä teknologiaa. Koko kyseistä elämisen näyttämöä ei edes olisi olemassa. On mahdollista jopa kokea olevansa enemmän läsnä, osallinen ja toimija virtuaalisessa maailmassa kuin siinä, missä on paikalla kehollisesti.

Kun teknologiavälitteisessä etäopiskelussa opinnot kulkevat mukana kaikkeen arkeen, on opiskelija usein tilanteessa, jossa ympärillä olevat ihmiset ja arjen toiminnot eivät välttämättä tue opiskelua tai kiinnitä siihen, vaan vetävät eri suuntaan. Vaikka koulutus on kasvuprosessi, voi kaikkien vaatimusten yhteensovittaminen kannustaa olemaan läsnä vain puolittain. Jos kuuntelen luentokeskustelua vain puolella korvalla, se ei vie minua liiaksi mennessään. Pystyn samalla kirjoittaa esseitä ja saan sen valmiiksi ennen työvuoron alkua.

Siis se, mikä ihmisessä nimenomaan on erityistä ja ihmeellistä, kyky tutkia, oppia, ajatella, muokata ympäristöä, luoda uutta ja tehdä tämä kaikki nimenomaan yhteistyössä muiden kanssa, alkaa näyttäytyä haasteena monimutkaisessa arjessa. Ihminen luo uusia systeemejä, sääntöjä, laitteita ja järjestelmiä nopeammin kuin ehtii omaksua niiden toimintaa ja käyttöä. Kompleksinen arki voi helposti kannustaa yksin suorittamiseen ja itsenäiseen ajan hallintaan ennemmin kuin yhteisöllisyyteen ja muista ja ympäristöstä huolehtimiseen.

Kirjallisuutta

- Busch-Jensen, P., & Schraube, E. (2019). Zooming in zooming out: Analytical strategies of situated generalization in psychological research. In C. Højholt & E. Schraube (Eds.), *Subjectivity and knowledge: Generalization in the psychological study of everyday life* (pp. 221–241). New York, NY: Springer.
- Dreier, O. (1999). Personal trajectories of participation across contexts of social practice. *Outlines: Critical Practice Studies*, 1(1), 5–32.
- Dreier, O. (2011). Personality and the conduct of everyday life. *Nordic Psychology*, 63(2), 4–23.

- El'konin, D. B. (2001). Symbolic mediation and joint action. *Journal of Russian and East European Psychology*, 39(4), 9–20.
- Højholt, C., & Schraube, E. (2016). Introduction: Toward a psychology of everyday living. Teoksessa E. Schraube & C. Højholt (toim.), *Psychology and the conduct of everyday life* (s. 1–14). London, United Kingdom: Routledge.
- Holzcamp, K. (2013). What could a psychology from the standpoint of the subject be? Teoksessa E. Schraube & U. Osterkamp (toim.), *Psychology from the standpoint of the subject: Selected writings of Klaus Holzcamp* (s. 46–59). London, United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Holzcamp, K. (2016). Conduct of everyday life as a basic concept of critical psychology. Teoksessa E. Schraube & C. Højholt (toim.), *Psychology and the conduct of everyday life* (s. 65–98). London, United Kingdom: Routledge.
- Schraube, E., & Højholt, C. (2019). Introduction: Subjectivity and knowledge: The formation of situated generalization in psychological research. Teoksessa C. Højholt & E. Schraube (toim.), *Subjectivity and knowledge: Generalization in the psychological study of everyday life* (s. 1–19). New York, NY: Springer.
- Suorsa, T. (2014). *Todellisinta on mahdollinen: Systeeminen ja subjektitieteellinen näkökulma kasvatopsykologiseen kokemuksen tutkimukseen*. Acta Universitatis Ouluensis: Scientiae Rerum Socialium E147. University of Oulu, Oulu, Finland.
- Valsiner, J. (1987). *Culture and the development of children's action: A cultural-historical theory of developmental psychology*. Chichester, United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Vygotsky, L. S. (1994). The problem of the environment. Teoksessa R. Van der Veer & J. Valsiner (toim.), *The Vygotsky reader* (s. 338–354). Oxford, United Kingdom: Blackwell.

Maria Peltolan kasvatopsykologian alaan kuuluva väitöskirja ”Structured fabrics of everyday life: Subject-scientific perspective on maintaining and changing life conditions in learning contexts of adulthood” tarkastettiin Oulun yliopistossa 12.8.2022. Vastaväittäjänä toimi Maja Røn Larsen (Roskilden yliopisto) ja kustoksena Teemu Suorsa (Oulun yliopisto).

Linkki väitöskirjaan: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526233482.pdf>